11. Politiska konflikter i svenska kommuner

DAVID KARLSSON & LOUISE SKOOG

Svenska politiker verkar inom ett system byggt på motsättningar mellan olika samhällsintressen. Konflikter återfinns både mellan medborgare, mellan grupper av medborgare, och på den parlamentariska arenan mellan partier. I den representativa demokratin kan samhällets intressemotsättningar manifesteras på den parlamentariska arenan med partierna som varandras huvudmotståndare. Partierna representerar då olika sidor i konflikterna och erbjuder alternativa konfliktlösningar med grund i ideologiska principer och i representation av specifika samhällsgrupper. I politiska val tar väljarna ställning mellan partiernas lösningsförslag, och politikerna har sedan förväntningar på sig att använda sitt partipolitiska mandat för att representera väljarnas ståndpunkter i de framtida konflikter som utkämpas.

Men alla är en inte ense om att partipolitisk konflikt är något eftersträvansvärt och olika demokratimodeller föreslår olika principer för hur politiska konflikter bör hanteras. Några modeller söker överbrygga konflikter och finna gemensamma lösningar, medan andra bejakar konflikterna och det nödvändiga i att visa upp konfliktlinjerna utåt (Lijphart, 1999).

Historiskt har en skillnad mellan demokratin på riksnivå och den kommunala nivån varit att rikspolitiken i större utsträckning präglas av partipolitiska strider och en polarisering mellan de politiska partierna. På kommunal nivå har det politiska livet istället kännetecknats av samförstånd och pragmatism (Sanne 2001). Ett praktiskt uttryck för den kommunala politikens samförståndsdemokratiska rötter är det kommunala samlingsstyret i styrelser och nämnder som finns inskrivet i dagens kommunallag. Forskningen beskriver också kommunpolitiken

som dominerad av samförståndsdemokrati fram till 1950- och 1960-talet. Därefter sker en tilltagande partipolarisering som har inneburit ett mer konfliktorienterat arbetssätt i kommunerna och den kommunala politiken har därmed utvecklats i riktning mot majoritetsstyre, bort från de ideal om beslut i samförståndsanda som finns inskriven i dagens kommunallag (Lantto, 2005; Gilljam, *et al.* 2010).

Hur de partipolitiska konflikterna mellan politiska aktörer uttrycks och hanteras är därmed centrala aspekter för förståelsen av det svenska politiska systemet. Men vad är politisk konflikt? Hur tar det sig uttryck? Mellan vilka aktörer är det konflikt? Kan graden av konflikt variera mellan kommunerna? Vad förklarar att konfliktnivåerna varierar mellan kommunerna? Det är frågor av denna typ som står i fokus för kapitlet.

11.1 Vad är politisk konflikt?

Politisk konflikt som begrepp är svårdefinierat eftersom det kan betyda flera olika saker. Politisk konflikt kan dels uppstå när det finns svårigheter att förena olika intressen eller när det råder oenighet kring målen (Schmidt & Kochan, 1972). Men konflikt kan även förekomma i form av ett beteende där aktörer agerar på ett konfrontativt sätt för främja sina intressen och hindra andra aktörer från att nå sina mål (Mack & Snyder, 1957; Fink, 1968).

Konflikters art kan också variera beroende på vilka aktörer som står i konflikt med varandra. Det finns ett mycket stort antal aktörer i det politiska rummet som kan representera en åsikt eller ett intresse och som därför kan hamna i konflikt med en aktör som representerar ett motsatt intresse. Men alla dessa konflikter speglas inte i partisystemet – de är inte ”partipolitiserade”. Konflikter som inte är partipolitiserade kan ändå vara närvarande på den parlamentariska arenan; dessa konflikter återfinns då snarare inom än mellan partier. I detta kapitel fokuserar vi på partipolitiska konflikter, som tar sina konkreta uttryck i relationen mellan samtliga partier i ett parlament och mer specifikt i relationen mellan de partier som befinner sig i majoritet respektive opposition.

Relationerna mellan partierna i termer av politiska konflikter har inom flera forskningsfält varit föremål för diskussioner och debatter (se till exempel Axelrod, 1970; Patterson & Caldeira, 1988; Attiná, 1990; Coleman, 1997; Kreppel, 2000; Hix, *et al.* 2005). Dessa studier har dock inte producerat någon uttömande definition av politisk konflikt utan snarare fokuserat på partiernas sammanhållning, bildandet av koalitioner,

hur partierna förhåller sig till den ideologiska vänster–högerskalan, etc. För att kunna studera vad politiska konflikter är i vidare mening och hur de tar sig uttryck behövs därför ett nytt angreppssätt.

Ett sätt att beskriva olika former av konflikt är genom den konfliktriangel som utvecklats av Johan Galtung, (1969) med noderna *contradiction, attitudes* och *behavior*. Den modell vi använder i det här kapitlet för att analysera partipolitiska konflikter är inspirerad av Galtungs triangel, men vi har modifierat modellen för att den ska passa bättre för svensk kommunpolitik.

Enligt modellen finns det tre former av konflikt: *intressemotsättning*, *åsiktsskillnad* och *konfliktbeteende*. Intressemotsättning står för en resurs- eller maktkonflikt mellan olika grupper i samhället. Ju större skillnaderna är mellan till exempel fattig och rik, mellan stad och land eller mellan olika etniska grupper, desto större är de intressemotsättningar som politiken har att förhålla sig till. Åsiktsskillnad i sin tur syftar på de skilda positioner som politiska aktörer intar i sakfrågor. Och konfliktbeteende handlar om hur politiska aktörer agerar gentemot varandra på en gradskala mellan konsensus och strid.

Samtliga former av konflikt kan iakttas i hela samhället, det vill säga medborgare, sociala grupper och partier kan alla ha intressen som står i konflikt med andra, ha olika åsikter än andra och bete sig mer eller mindre konfrontativt gentemot andra. I detta kapitel, där vi särskilt fokuserar på partipolitiska konflikter i svenska kommuner, är det åsiktskillnader och konfliktbeteende mellan partier och mellan majoriteten och oppositionen i fullmäktige som står i centrum för analysen. Figur 1 nedan illustrerar de olika formerna av konflikt.

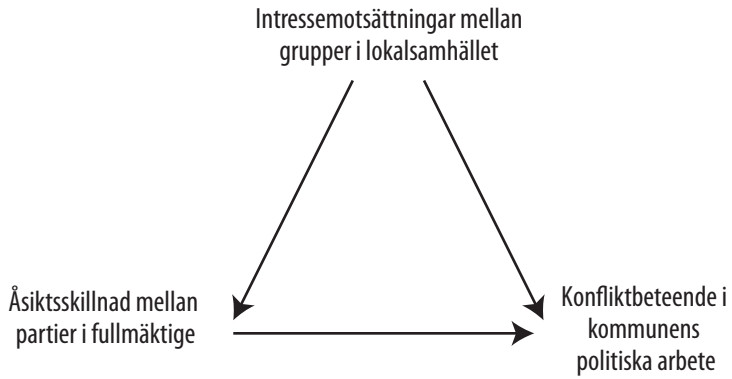

Figur 1. Partipolitiska konflikter i svenska kommuner

I ett samhälle finns olika sociala grupper som har olika behov och intressen samtidigt som det råder resursknapphet. Ett ställningstagande inom partipolitiken om fördelningen av resurser och service kan resultera i ett gynnande eller ett missgynnande av en samhällsgrupp. Om de som gynnas går att finna i en avgränsad grupp i samhället kan man slå fast att politiken främjar gruppens intresse. Fördelningen av samhällets resurser och service kan därför leda till att det uppstår intressemotsättningar mellan sociala grupper. Vissa av intressemotsättningarna i samhället kan sägas vara manifesterade i partisystemet i och med att partiernas ideologier förhåller sig till sociala grupper och intressen i samhället. Exempel på intressemotsättningar som manifesteras i det svenska partisystemet är konflikterna mellan olika samhällsklasser, centrum–periferi (stad–landsbygd), etniska grupper, kvinnor och män, åldersgrupper etc.

Men betyder det faktum att flera av de svenska partierna har bildats för att främja vissa samhällintressen att partierna också har större åsiktsskillnader i kommuner där intressemotsättningarna i lokalsamhället är större? Det är en empirisk fråga som vi ska söka svar på. Vad som är givet är att partier är skapade för att stå för olika politiska alternativ och program och att vi därför kan förutsätta att det finns motsättningarna mellan partier som tar sitt uttryck i åsiktskillnader om politiska principer och sakfrågor. Åsiktskillnaderna kan röra grundläggande principiella frågor lika väl som konkreta sakfrågor (jämför Oscarsson, 1998).

Konfliktformen beteende handlar om hur de politiska aktörerna agerar gentemot varandra och hur det partipolitiska klimatet upplevs. Ett konfliktorienterat beteende tar i ett partipolitiskt sammanhang sitt uttryck i att partier öppet kritiserar andra partier. Partierna gör markeringar utåt av olikheter och strategiskt agerande för att hindra andra partier att utöva politiskt inflytande. Ett samarbetsorienterat beteende innebär däremot att partierna tonar ner partiskillnaderna, de är mer kompromissvilliga och strävar efter samförstånd över partigränserna. Konfliktbeteende kan även ta sig uttryck i hur relationerna mellan enskilda politiker se ut, och man kan anta att politiker i ett samarbetsorienterat klimat har vänskapsband över partigränserna och frågar om råd bland politiker som representerar andra partier än det egna. I ett konfliktorienterat klimat där politikerna tydligare markerar partigränserna har politikerna istället färre vänner i andra partier och söker också färre råd från politiker i andra partier. Ju högre grad av konfliktbeteende, desto tydligare markerar politiker också gränserna mellan partierna.

Vi har hittills konstaterat att det finns åtminstone tre huvudformer av politisk konflikt: intressemotsättningar, åsiktsskillnader och konflikt-

beteende. Men hur påverkar dessa varandra? I detta kapitel om partipolitiska konflikter i svenska kommuner gör vi följande antagande: De intressemotsättningar som finns i lokalsamhället kan manifesteras genom partiernas väljarandelar i kommunalvalet, och därmed kan intressemotsättningarna få effekter för relationen mellan de politiska partierna på den parlamentariska arenan. I lokalsamhällen där intressemotsättningarna mellan olika samhällsgrupper är relativt sett större torde dessa konflikter hypotetiskt speglas i större åsiktsskillnader mellan partierna i fullmäktige. Och om åsiktskillnaderna är stora borde det också leda till en högre grad av konfliktorienterat beteende mellan partierna i det politiska arbetet. Av samma skäl borde man förvänta sig att intressemotsättningarna är mindre i mer socialt homogena lokalsamhälle, och därmed även att åsiktsskillnaderna är mindre. Och vi kan i dessa kommuner förvänta oss ett mer samarbetsorienterat beteende mellan partierna.

Huruvida dessa antaganden är korrekta är dock inte givet. Till exempel är en central förutsättning för att detta scenario ska fungera att partierna gör partipolitik av intressemotsättningarna och sedan röstar efter gruppernas intresse. Om intressemotsättningarna inte partipolitiseras faller modellen.

Inom forskningen antas ofta att politiska aktörer som står varandra åsiktsmässigt nära har lättare för att samarbeta med varandra (Axelrod, 1970; De Swaan, 1973). Ett omfattande samarbete kan också innebära att politiker närmar sig varandra åsiktsmässigt. Men det är möjligt att samarbete snarare blir en produkt av en rad kompromisser och att parternas åsikter i sak inte har förändrats. Samarbete kan därför vara förenligt med åsiktsskillnader (Lantto, 2005), på samma vis som stora åsiktsskillnader inte behöver leda till konfliktbeteende. Detta kan bero på att partierna inte är medvetna om åsiktsskillnaderna (Karlsson, 2003), eller att de känner till skillnaderna men verkar för att överbrygga konflikterna genom samarbete. På de politiska arenorna kan därför konfliktbeteende förekomma trots att åsiktsskillnaderna i sak är små. I sådana fall är de politiska debatterna ofta fyllda av formfrågor eller av försök att förstora små skillnader mellan partierna (Lantto, 2005).

Vilken av dessa former av konflikt som tyngdpunkten ligger på kan variera för olika konfliktsituationer. Och det är inte säkert att alla former behöver vara aktuella för att situationen ska kunna klassificeras som en politisk konflikt. Vi ska nu undersöka de tre konfliktformerna var för sig och därefter studera deras relation till varandra.

11.2 Intressemotsättningar i lokalsamhället

Hur kan man mäta förekomsten av intressemotsättningar i lokalsamhället? Frågan är politiskt känslig. En utgångspunkt skulle kunna vara att sociala gruppers intressen kan uppskattas i materiella förhållanden i termer av rättigheter, ekonomiska resurser, skydd, pålagor och tillgång till offentlig service av god kvalitet. Politiska beslut påverkar regelmässigt hur vissa gruppers intressen gynnas på andras bekostnad, till exempel genom skatter och välfärdspolitik, lokalisering av offentliga tjänster, satsningar på utbildning, integration eller kultur som riktar sig till specifika grupper, och så vidare.

Men att definiera vad som ligger i en social grupps intresse – till exempel arbetarnas, glesbygdsbornas eller invandrarnas intressen – är ett normativt ställningstagande, och de politiska ideologierna har varierande svar på dessa frågor. Det är inte den analytiska samhällsvetenskapens roll att slå fast att det ena svaret är mer korrekt än ett annat. Däremot kan vi utgå från de gruppkonflikter som är manifesta i politiken och mäta den materiella grunden för dessa konflikter. I detta kapitel väljer vi därför att fokusera på några av de intressemotsättningar som traditionellt har satt sin prägel på svensk partipolitik: klassojämlikhet, centrum–periferi samt etnisk pluralism. Vi utgår då från att den materiella grunden för en intressemotsättning är starkare ju mer heterogent ett lokalsamhälle är i dessa tre avseenden (större klassojämlikhet, mer divergerat boende i termer av stad och land, och större etnisk heterogenitet).

Den första givna omständigheten är att det svenska partisystemet är grundat på vänster–högerkonflikten och på klassröstning (Oskarson, 1994; Oscarsson & Holmberg, 2013). Om den ekonomiska jämlikheten var total skulle det inte finnas några samhällsklasser och heller inga klasspartier. Så länge det finns en ojämn fördelning av ekonomiska resurser i ett samhälle finns en materiell ekonomisk intressemotsättning mellan resursstarka och resurssvaga. Och ju större de ekonomiska ojämlikheterna är, desto större blir motsättningen, eftersom resurssvaga skulle tjäna mer – och de resursstarka skulle förlora mer – på en omfördelande politik.
Ett ofta använt mått på ekonomisk jämlikhet i ett samhälle är ginikoefficienten (se till exempel Bigsten, 1976). Ginikoefficienten anger hur inkomsterna i en viss population är fördelade där värdet 0 innebär att alla individer har exakt lika stora tillgångar, det vill säga fullständig jämlikhet, medan 1 innebär fullständig ojämlikhet.

Mediankommunen i Sverige hade 2011 en ginikoefficient på 0,36 men variationen i grad av ojämlikhet mellan svenska kommuner är påtaglig. Den mest jämlika kommunen 2011 var Norsjö med en ginikoefficient

på 0,28 medan Danderyd hade högst ojämlikhet med 0,52. De mått på kommunala ginikoefficienter som vi använder i detta kapitel kommer från SCB och bygger på sammanräknad förvärvsinkomst. I inkomstmåttet ingår således skattefria transfereringar, och måtten på kommunernas ginikoefficienter kan därför inte direkt jämföras med mått på nationell nivå eftersom dessa normalt bygger på fördelning av nettoinkomster. Men skillnaden mellan den mest jämlika och den mest ojämlika kommunen i Sverige är i grova drag ungefär lika stor som mellan det mest jämlika landet (Slovenien) och det mest ojämlika (Chile) i OECD 2011 (OECD, 2011).

Vid sidan av klasskonflikten finns i svensk partipolitik en tydlig dimensionalitet av centrum–periferi, eller snarare landsbygd–stad. Centerpartiet, tidigare Bondeförbundet, har traditionellt positionerat sig som landsbygdens försvarare. Det är svårare att bedöma vilket parti som står längst bort från Centerpartiet i denna aspekt, men en del talar för att det rör sig om Centerns borgerliga systerpartier Moderaterna och Folkpartiet (se kapitel 14, ”Politikerna och flernivåsystemet”, i denna bok).

I den nationella politiken blir centrum–periferi-motsättningen en konflikt mellan landsdelar där flera kommuner ingår. Men centrum och periferi är också en potentiell intressemotsättning i varje enskild kommun, och prioriteringen mellan kommunens centralort i relation till glesbefolkade områden leder ofta till heta politiska diskussioner. I synnerhet skapar lokalisering av utbildnings- och välfärdsservice motsättningar mellan en kommuns delar. Vi menar att tätortsgrad är en rimlig utgångspunkt när vi undersöker hur stora de materiella konflikterna mellan centrum och periferi är i en kommun. Tätortsgrad anger hur stor andel av kommunens befolkning som bor i just en tätort, och medeltalet bland svenska kommuner är 74 procent (medeltalet för hela befolkningen är högre eftersom många svenska bor i ett fåtal tätorter i stora kommuner). Berg har den lägsta tätortsgraden 2010 (31 procent), följt av Orust (37 procent) och Bjurholm (39 procent), medan tätortsgraden är hundra procent i åtta kommuner (Malmö, Täby, Järfälla, Sollentuna, Danderyd, Stockholm, Sundbyberg och Solna). Då glesbygdsborna är i majoritet i sju procent av landets kommuner måste variabeln tätortsgrad justeras för att fylla funktionen som indikator på centrum–periferikonflikt. I Bergs kommun dominerar glesbygdsborna på samma sätt som tätortsborna dominerar i Borås. Det är istället i Krokom och Åre som den materiella grunden för en konflikt mellan tätort–glesbygd är som störst då den maximala heterogeniteten uppstår när andelen tätortsbor och glesbygdsbor är exakt lika stora. Vår indikator på centrum–periferikonflikten bygger

därför på procentandelen för den mindre av de två grupperna (tätortsbor respektive glesbygdsbor) i kommunen, och måttet sträcker sig därmed mellan 0 och 50 procent.

En tredje dimension som på senare år blivit partiskiljande i svensk politik i och med Sverigedemokraternas framgångar är den etniska (se kapitel 4, ”Kommunpolitikerna och invandringen”, i denna bok). Frågor om flyktingmottagande, integration och mångkultur har politiserats, och när relationen mellan invandrare och svenskfödda kan problematiseras i termer av diskriminering, rättigheter och skyldigheter är graden av etnisk heterogenitet ett mått på intressemotsättningar i ett samhälle. Indikatorn blir i detta fall andelen invandrare i kommunen, och ju högre den andelen är desto mer etniskt heterogent är lokalsamhället. Den högsta andelen invandrare i Sverige 2012 återfinns i Haparanda (40 procent), Botkyrka (39 procent) och Södertälje (34 procent), medan den lägsta andelen (4 procent) återfinns i Lekeberg, Öckerö och Ovanåker. Medelvärdet bland svenska kommuner är 12 procent invandrare. Eftersom invandrarna är i minoritet i samtliga kommuner behöver denna indikator inte justeras på samma sätt som centrum-periferiindikatorn.

De tre indikatorerna på intressemotsättningar i svenska kommuner är analytiskt skilda från varandra, men de samvarierar empiriskt – både med varandra och med kommunstorlek. Dessa samband redovisas i tabell 1. Inkomstojämlikheten är högre i stora kommuner med hög medelinkomst. Sådana kommuner återfinns normalt i storstadsområden där också andelen invandrare är högre. Tätortsgraden är också högre i sådana kommuner, vilket innebär att intressemotsättningarna i dessa avseenden är lägre i storstadsområden. Om man vill urskilja de tre motsättningarnas effekter på politikers åsiktsskillnader och konfliktbeteende måste därför kommunstorleken vägas in som en kontrollfaktor.

Eftersom måtten på intressemotsättningar i lokalsamhället bygger på de konflikter som är partipolitiserade i Sverige förväntar vi oss också att de ska ha samband med olika partiers väljarandelar. En möjlig hypotes är även att en hög grad av intressemotsättningar i lokalsamhället påverkar hela partisystemets struktur i en kommun i termer av koncentration och fragmentering. Ju mer homogen den sociala sammansättningen av kommunbefolkningen är, desto mer koncentrerat till ett fåtal partier borde det lokala partisystemet vara enligt denna hypotes. En indikator för partipolitisk koncentration är Herfindahl-Hirschmans Index (HHI). Indexet är uppkallat efter Orris C. Herfindahl och Albert O. Hirschman (Hirschman, 1964) och var ursprungligen ett mått på storleken av företag i relation till hela branschen och en indikator på graden av konkurrens.

$$\text{HHI} = \sum_{i=1}^{N} \text{partiets andel}_i^2$$

Ju högre HHI-värde en kommun har desto större är partikoncentrationen, och värdet 1 motsvarar en situation där alla mandat i fullmäktige tillhör ett parti, medan 0 indikerar att fullmäktigemandaten är spridda på ett oändligt antal partier med lika stora andelar.

Sambanden mellan olika mått på intressemotsättningar, kommunstorlek, partiers väljarandelar och graden av partikoncentration i fullmäktige redovisas i tabell 1.

Tabell 1. Samband mellan objektiva intressemotsättningar (inkomstojämlikhet, centrum–periferikonflikt, etnisk heterogenitet), kommunstorlek, partiers väljarandelar i kommunalvalet och partikoncentration i fullmäktige 2012 (Pearsons r)

	Intressemotsättningar i lokalsamhället			
	Inkomstojämlikhet	Centrumperiferi-konflikt	Etnisk hete-rogenitet	Befolkning (log)
Inkomstojämlikhet	1			
Centrum-periferikonflikt	–,52***	1		
Etnisk heterogenitet	+,49***	–,49***	1	
Befolkning (log)	+,60***	–,64***	+,38***	1
Partiers väljarandelar				
Vänsterpartiet	–,22***	–,03	+,07	–,09
Socialdemokraterna	–,54***	+,19**	–0,08	–,28***
Miljöpartiet	+,47***	–,41***	+,16**	,57***
Centerpartiet	–,29***	+,59***	–,33***	–,45***
Kristdemokraterna	–,11	–,06	–,06	–,10
Folkpartiet	+,38***	–,26***	+,09	+,20***
Moderaterna	+,59***	–,47***	+,17**	+,51**
Sverigedemokraterna	+,13*	–,20***	+,25***	+,19***
Övriga partier	–,01	+,17**	–,02	–,17**
S+V	–,52***	+,14*	–,03	–,26***
Partikoncentration: HHI	–,18**	+,01	–,01	–,26***

Kommentar: Måtten på inkomstojämlikhet, centrum–periferikonflikt och etnisk heterogenitet definieras i texten och gäller åren 2011 och 2012. Partiernas väljarandelar avser kommunalvalet 2010. P-värden: * <.05, **<.01, ***<.001. Källa är SCB.

Resultaten i tabell 1 visar att det finns en rad samband mellan måtten på intressemotsättningar i lokalsamhället och olika partiers väljaran-

delar. Socialdemokraterna (–0,54) liksom Centerpartiet (–0,29) och Vänsterpartiet (–0,22) är mindre i kommuner där inkomstojämlikheten är hög. Ju större inkomstojämlikheten är desto fler väljare får Moderaterna (+0,59), Miljöpartiet (+0,47) och Folkpartiet (+0,38). Moderaterna (–0,47), Miljöpartiet (–0,41) och Folkpartiet (–0,26) är också större i kommuner med svagare centrum-periferikonflikt, medan i synnerhet Centerpartiet (+0,59), men även i mindre utsträckning Socialdemokraterna (+0,19), är starkare i kommuner med låg tätortsgrad. Sambanden mellan partiernas väljarandelar och andelen invandrare är lägre; störst är det negativa sambandet med Centerpartiets väljarandel (0,33), medan Sverigedemokraterna är något större i kommuner med många invandrare (+0,25).

Men betyder dessa samband mellan intressemotsättningar i lokalsamhället och partiers väljarandelar att intressemotsättningarna också påverkar graden av konflikt i fullmäktige? Vi kan i tabell 1 notera att graden av intressemotsättningar i lokalsamhället inte nämnvärt tycks påverka graden av partikoncentration i fullmäktige (HHI). Partikoncentrationen är dock något lägre när inkomstojämlikheten är högre. En praktisk förklaring till dessa resultat ligger i att partierna på den borgerliga sidan, som har högre väljarandelar i större och mer ojämlika kommuner, är fler och mer jämnstora än partierna på den rödgröna sidan. Men även om de objektiva konflikterna inte påverkar partikoncentrationen i fullmäktige i nämnvärd grad kanske de ändå påverkar graden av åsiktsspridning? För att undersöka det måste vi först finna bra mått på hur stora åsiktskillnaderna är bland svenska kommunpolitiker.

11.3 Åsiktsskillnader i kommunpolitiken

Det finns flera utmaningar att övervinna för den som försöker mäta storleken på åsiktskillnader mellan politiska aktörer. Ett grundläggande problem ligger i att aktörerna själva inte är ense om vad som är stort och smått. Många av de hetsigaste politiska sakkonflikterna uppträder mellan aktörer som för en utomstående betraktare tycks stå varandra ganska nära. Om trätofrågorna dessutom har stor symbolisk betydelse kan oenigheterna upplevas som särskilt stora.

Vid sidan av den subjektiva bedömningen av hur stora åsiktskillnaderna är finns det även metoder som på ett mer objektivt sätt kan uppskatta graden av åsiktskillnader i politiken genom att undersöka vilka åsikter politikerna har i ett antal sakfrågor. Med hjälp av KOLFU 2012 kan vi slå

fast vilka åsikter politikerna har i en rad kommunpolitiska frågor, och dessa uppgifter kan vi sedan omvandla till ett index för att skapa ett mer objektivt mått på hur stor åsiktsspridningen är i varje kommun – mellan samtliga partier och mellan majoriteten och oppositionen.

I syfte att konstruera ett sådant index har vi här utgått från åtta frågor i KOLFU 2012 som ställdes i form av politiska förslag. För respektive fråga kan varje enskild politikers position bestämmas, och därmed också varje partigrupp i fullmäktige och varje majoritets- och oppositionskonstellation, på en skala från 0 till 100. De åtta frågorna speglar bredden i kommunpolitiken: Fyra kan beskrivas som vänster–högerfrågor som berör aspekter som kundval och privatisering, medan de fyra övriga rör flykting-, jämställdhets-, näringslivs- och alkoholpolitik. Samtliga frågor ställdes även i KOLFU 2008 och vi har därför vissa möjligheter att analysera utvecklingen av åsiktskonflikterna över tid.

Av de möjliga metoder som finns för att mäta åsiktsskillnader mellan partierna i en kommun har vi stannat vid den genomsnittliga avvikelsen från medianpartiets position i varje fråga (jämför Karlsson, 2013). Metoden utgår från att det i varje politisk fråga finns en lokal politisk mitt representerad av ett visst parti, och de övriga partiernas avstånd från mitten avgör graden av oenighet på en skala som teoretiskt går från 0 till 50. Med detta sätt att mäta läggs tonvikten på den åsiktsmässiga spridningen bland partierna och vi undviker att ta hänsyn till partiernas antal och storlek. Metoden är dock inte oproblematisk. Oenigheten blir till exempel större i kommuner där medianpartiet är ett stort parti och många små partier avviker åsiktsmässigt från detta parti, än i en kommun där många små partier ligger nära medianen medan ett stort parti avviker. Ett alternativt sätt att mäta åsiktskonflikter som tar hänsyn till antalet ledamöter på varje position hade varit att utgå från varje fullmäktigeledamots avvikelse från medianledamoten. I ett sådant mått tas även hänsyn till åsiktskillnader som finns inom partier. En kontrollanalys visar dock att sambandet mellan dessa två mått på åsiktskonflikt på parti- respektive individnivå är extremt högt (Pearsons r = +0,98), och att det därför i realiteten inte spelar någon roll vilket mått som används.

I tabell 2 redovisas hur stora åsiktskillnaderna generellt är i de åtta frågorna. I tabellerna redovisas både den genomsnittliga partimedianen i Sveriges kommuner och den genomsnittliga avvikelsen från denna median för varje fråga.

Tabell 2. Åsiktskillnader mellan partier i Sveriges kommunfullmäktigeförsamlingar 2012 i åtta frågor (medelvärde, kommunnivå)

	Genomsnittlig partimedian 0–100	Partiernas genomsnittliga avvikelse från medianpartiet i kommunen
Höja kommunalskatten hellre än att minska servicen	61	23
Låta privata entreprenörer utföra mer av den kommunala verksamheten	52	29
Öka inslaget av kundvalssystem i den kommunala verksamheten	62	26
Satsa mer på friskolor	36	26
Ta emot fler flyktingar i kommunen	57	21
Intensifiera det kommunala jämställdhetsarbetet	75	16
Aktivt stötta företag som vill etablera sig i kommunen	94	13
Bedriva en mer restriktiv kommunal alkoholpolitik	55	19

Kommentar: Kommunpolitikernas svar på varje fråga har ett värde från 0 ”mycket dåligt förslag” till 100 ”mycket bra förslag”. På grundval av de individuella svaren räknas ett medelvärde ut för samtliga partigrupper i landets kommunfullmäktige. I varje fullmäktige finns ett medianvärde som representerar ”mittenpartiets” position i respektive fråga (partimedianen). I tabellen redovisas det genomsnittliga partimedianen i de 290 kommunerna och den genomsnittliga avvikelsen mellan partigruppernas medelvärden och partimedianen i respektive kommun. Källa är KOLFU 2012.

Resultaten i tabell 2 visar att bland de undersökta frågorna är åsiktsskillnaderna som störst mellan partierna när det gäller privatisering och kundval. I skattefrågan och flyktingfrågan är skillnaderna något mindre. I frågorna som rör jämställdhet, näringslivspolitik och alkoholpolitik är åsiktskillnaderna mellan partierna som minst. Den genomsnittliga avvikelsen mellan medianpartiet och övriga partier i en svensk kommun är 22 skalsteg.

Om vi istället undersöker hur kommunernas regerande majoriteter och oppositioner förhåller sig till varandra, så kan vi för samma frågor mäta differensen i majoritets- och oppositionsledamöternas åsikter. I tabell 3 redovisas dessa differenser, totalt och uppdelat på typ av majoritet. I tabellen presenteras även kommunpolitikernas inställning till påståendet ”Det finns stora skillnader mellan majoritetens och oppositionens politik”, mätt som medelvärde på en skala från 0 ”helt felaktigt påstående” till 100 ”helt korrekt påstående”.

Tabell 3. Åsiktsskillnader mellan styrande majoriteter och oppositioner i Sveriges kommuner 2012 (medelvärdesdifferenser 0–100 och medelvärde 0–100)

	Medelavstånd, totalt	Kommuner grupperade efter typ av majoritet		
		Vänster	Blocköver-skridande	Höger
Höja kommunalskatten hellre än att minska servicen	29	28	18	34
Låta privata entreprenörer utföra mer av den kommunala verksamheten	48	49	34	51
Öka inslaget av kundvalssystem i den kommunala verksamheten	40	40	28	44
Satsa mer på friskolor	41	45	33	41
Ta emot fler flyktingar i kommunen	14	14	14	14
Intensifiera det kommunala jämställdhetsarbetet	13	13	10	15
Aktivt stötta företag som vill etablera sig i kommunen	6	6	5	6
Bedriva en mer restriktiv kommunal alkoholpolitik	12	11	11	13
Index fråga 1–8	25	26	19	27
	Medelvärde, totalt	Kommuner grupperade efter typ av majoritet		
		Vänster	Blocköver-skridande	Höger
Det finns stora skillnader mellan majoritetens och oppositionens politik	56	57	54	55

Kommentar: I tabellens övre del redovisas avstånden mellan majoriteten och oppositionen i åtta frågor. Kommunpolitikernas svar på varje fråga har ett värde från 0 ”mycket dåligt förslag” till 100 ”mycket bra förslag”. På grundval av de individuella svaren räknas ett medelvärde ut för samtliga styrande majoritet och samtliga oppositioner. I tabellen redovisas det genomsnittliga avståndet mellan den styrande majoriteten och oppositionen i de 290 kommunerna, totalt och uppdelat på typ av majoritet. I tabellens nedre del redovisas politikernas svar på frågan ” Det finns stora skillnader mellan majoritetens och oppositionens politik” där svaren har ett värde på en skala från 0 ”helt felaktigt påstående” till 100 ”helt korrekt påstående”. Källa är KOLFU 2012.

Den genomsnittliga avvikelsen mellan majoriteten och oppositionen i Svenska kommuner är 25 skalsteg på indexet från 0 till 100. Om man jämför åsiktskillnaderna för olika frågor visar resultaten i tabell 3 ungefär samma mönster som skillnaderna mellan partier i tabell 2. Det är i privatiseringsfrågorna som åsiktsskillnaderna är som störst, följd av skattefrågan. Relativt sett var åsiktsskillnaderna i flyktingfrågan större mellan partierna än mellan majoritet och opposition. Här kan man tänka sig att det

är Sverigedemokraternas position som spelar in eftersom detta parti är i opposition i samtliga kommuner de har mandat i. Resultaten pekar därtill på att åsiktsskillnaderna – särskilt i vänster–höger frågor – mellan opposition och majoritet är något mindre i kommuner med blocköverskridande majoriteter. Detta är inte förvånande med tanke på att oppositionen i sådana kommuner kan bestå av både vänster- och högerpartier, och eftersom extremerna tar ut varandra hamnar oppositionens medelvärde närmare mitten och därmed närmare majoriteten.

Att använda ett index av detta slag har dock sina begränsningar. Enkätfrågorna har en allmän och principiell karaktär, och det kan förstås finnas viktiga åsiktsskillnader i en kommun som ett sådant förhållandevis trubbigt mått inte fångar. I KOLFU 2012 ställdes även en fråga där kommunpolitikerna fick göra en egen bedömning av hur stora de politiska skillnaderna är mellan kommunens politiska huvudmotståndare: majoriteten och oppositionen, och på så vis har vi även ett subjektivt mått på graden av åsiktskonflikt i varje kommun.

I tabell 3 framgår att den genomsnittliga upplevda graden av åsiktskillnad mellan majoriteten och oppositionen i Sveriges kommuner är 56 på en skala mellan 0 och 100. Skillnaden upplevdes som högst i Kumla och Stockholm (båda 70) och som lägst i Tibro och Dals-Ed (17 respektive 30). Resultaten i tabell 3 visar även att politikerna endast i marginell utsträckning upplever att de politiska skillnaderna mellan majoritet och opposition är mindre i kommuner som styrs av blocköverskridande majoriteter än i kommuner där den styrande majoriteten tillhör endera vänster- eller högerblocket.

Hur starkt är då sambanden mellan de olika måtten på åsiktskonflikt och mellan åsiktskonflikt och måtten på intressemotsättningar i kommunerna? Resultaten redovisas i tabell 4.

Resultaten i tabell 4 visar att sambandet mellan upplevd åsiktskillnad mellan majoritet och oppositionen å den ena sidan och den faktiska åsiktskillnaden mätt enligt vårt åttafrågorsindex är +0,28 (Pearssons r). Sambandet mellan upplevd åsiktskillnad och åsiktsskillnaden mellan partier är +0,27. Det finns alltså ett tydligt och statistiskt säkerställt samband mellan måtten på upplevd och faktisk åsiktsskillnad, men det är endast en mindre del av den upplevda konfliktnivån som kan förklaras med den faktiska. Det är uppenbart att politikernas bedömning av de politiska skillnaderna grundas på andra faktorer än de vi mäter med vårt index. Sambandet mellan graden av åsiktsskillnad mellan partier å den ena sidan och åsiktskillnader mellan majoritet och opposition å den andra, är desto starkare (+0,54, Pearsons r). En försvarlig del av konflikten mellan

Tabell 4. Samband mellan åsiktsskillnader och intressemotsättningar i kommunerna (Pearsons r)

	Upplevd åsiktsskillnad majoritet–opposition	Åsiktskonflikt mellan majoritet och opposition	Åsiktskonflikt mellan partier i fullmäktige
Upplevd åsiktsskillnad majoritet-opposition	1		
Åsiktskonflikt mellan majoritet och opposition (genomsnittlig differens i åtta frågor)	+,28**	1	
Åsiktskonflikt mellan partier i fullmäktige (genomsnittlig avvikelse i åtta frågor)	+,27**	+,54**	1
Inkomstojämlikhet (Gini)	+,24***	+,21***	,27***
Centrum–periferi	–,30***	–,27***	–,36***
Etnisk heterogenitet	+,21***	+,08	+,16**
Befolkning 2012 (log)	+,42***	+,39***	+,50***
Andelen socialister (s+v) i fullmäktige	–,01	–,167**	–,23***
Partikoncentration (HHI)	–,04	–,09	–,29***

Kommentar: Det variabler om åsiktskillnad som analyseras i tabellen är för det första den upplevda åsiktskillnaden mellan majoriteten och oppositionen (se tabell 3), för det andra de faktiska åsiktsskillnaderna mellan majoriteten och oppositionen mätt enligt ett index som också framgår av tabell och för det tredje åsiktsskillnaderna mellan partierna mätt enligt ett index byggt på frågorna i tabell 2. Källa är KOLFU 2012. P-värden: * <.05, **<.01, ***<.001.

partierna i Sveriges kommuner fångas således upp av konflikten mellan majoritet och opposition.

Hur ser då sambandet ut mellan åsiktsskillnaderna och de intressemotsättningar i kommunen som behandlades i föregående avsnitt? I tabell 4 presenteras en rad signifikanta samband. Både de upplevda och faktiska åsiktskonflikterna är högre i kommuner med ojämlik inkomstfördelning och i kommuner med större etnisk heterogenitet – även om sambandet i det senare fallet är svagare. När det gäller centrum–periferikonflikten går sambandet i motsatt riktning mot det förväntade, eftersom åsiktsskillnaderna är större där centrum–periferikonflikten är lägre. Detta samband har troligen att göra med att centrum–periferi-indikatorn samvarierar med kommunstorlek, som är positivt korrelerad med inkomstojämlikhet och etnisk heterogenitet. En multivariat analys krävs för att avgöra om centrum–periferiindikatorn har några effekter under kontroll för kommunstorlek.

Resultaten visar att graden av partikoncentration inte har några signifikanta samband med vare sig upplevd eller faktisk åsiktsskillnad mellan majoritet och opposition, men ett visst samband med åsiktskonflikten mellan partier (-0,29). Föga förvånande skiljer sig åsikterna mellan partier mer åt i kommuner där kommunsystemet är mer fragmenterat.

Vi har hittills talat om distinktionen mellan intressemotsättningar mellan grupper i lokalsamhället och åsiktsskillnader i kommunpolitiken, och det som nu återstår är att undersöka hur konflikterna i kommunerna manifesteras genom partiföreträdarnas beteende.

11.4 Konfliktbeteende i kommunpolitiken

Det optimala sättet att mäta graden av konfliktbeteende i ett politiskt system vore förstås att låta oberoende observatörer iaktta de politiska aktörernas beteende och gradera hur konfrontativa eller konsensusinriktade de är mot varandra genom indikatorer som till exempel röstningsbeteende, ton i debatten eller umgängesmönster. Dessvärre har vi inga sådana oberoende observationer utan vi får även här förlita oss till politikernas egna beskrivningar av situationen. Mycket talar dessutom för att olika kategorier av politiker upplever situationen på olika sätt. Vi gör därför initialt vissa jämförelser mellan olika politikergrupper för att undersöka den saken, men därefter fokuserar vi på den generella situationen i kommunen, och vi använder mått som bygger på samtliga politikers aggregerade upplevelser i varje kommun.

I KOLFU 2012 ställdes flera frågor som berör förhållanden mellan partier och representanter för olika partier. Två frågor kan sägas direkt relatera till politikernas faktiska beteende. På det mer personliga planet fick politikerna frågan om de har vänner i andra partier, och på det mer professionella planet fick de svara på i vilken utsträckning de rådgör med politiker från andra partier när de utformar politiska förslag. Resultaten från dessa frågor uppdelat efter parti redovisas i tabell 5. Frågan om vänner avser procent av politikerna som uppgav att någon av deras 4–5 närmaste vänner är en företrädare för ett annat parti medan frågan om råd redovisas som medelvärde på en skala från 0 (i mycket liten utsträckning) till 100 (i mycket stor utsträckning). För vänner särredovisas resultat för kvinnor och män, medan för frågan om råd särredovisas resultat för politiker i majoritet och opposition.

Resultaten i tabell 5 visar att 38 procent av Sveriges kommunpolitiker uppger att en av deras närmaste vänner är företrädare för ett annat parti. Vänskapsbanden mellan partierna är som starkast i Ljusnarsberg (77 procent), Storuman (64 procent) och Kristinehamn (63 procent) och som svagast i Skövde (14 procent), Askersund (14 procent) och Jokkmokk (15 procent). Överlag har borgerliga politiker och miljöpartister fler vänner i andra partier (40–49 procent) än vad socialdemokrater och vänster-

Tabell 5. Vänskapsband och professionella kontakter med politiker i andra partier (procent och medelvärde 0–100)

	Har nära vänner i andra partier (procent)			Rådgör med företrädare för andra partier (medelvärde 0–10)		
	Samtliga	Män	Kvinnor	Samtliga	Oppositions-politiker	Majoritets-politiker
Vänsterpartiet	35	32	39	36	32	39
Socialdemokraterna	32	30	35	29	25	32
Miljöpartiet	40	31	50	38	34	43
Centerpartiet	43	41	46	40	38	42
Kristdemokraterna	44	40	50	43	40	44
Folkpartiet	49	46	54	43	42	43
Moderaterna	40	38	45	43	43	43
Sverigedemo-kraterna	23	22	30	17	17	
Övriga partier	39	39	38	36	35	43
Samtliga partier	38	35	41	36	32	38

Kommentar: Källa är KOLFU 2012.

partister har (32–35 procent). Lägst andel vänner i andra partier har Sverigedemokraterna (23 procent). Resultaten i tabell 5 visar också att något fler kvinnliga politiker har vänner i andra partier än vad manliga politiker har (41 jämfört med 35 procent) och detta mönster går igen i alla nationella partier.

Svarsmönstren när det gäller hur ofta politiker rådgör med politiker från andra partier när de utformar politiska förslag påminner om resultaten kring vänskap i så måtto att borgerliga politiker i högre grad samråder med andra (40–43 på skalan 0 till 100) än vad rödgröna politiker gör (29–38). Bland de rödgröna rådgör vänsterpartister och miljöpartister oftare med andra än vad socialdemokrater gör. Minst av alla rådgör sverigedemokrater med politiker från andra partier (17). De kommuner där politikerna rådgör mest är Storuman (54), Vindeln (53) och Hällefors (53) medan minst utbyte av råd mellan partier finns i Ockelbo (16), Bjuv (19) och Osby (20).

Resultaten visar att majoritetspolitiker i något högre grad än oppositionspolitiker rådgör med andra partier (38 jämfört med 32) – rimligen för att förankra sina förslag bland koalitionspartners. Det finns för övrigt inga könsskillnader när det gäller utbytet av råd mellan partierna och inga majoritet–oppositionsskillnader rörande vänskapsband.

Frågorna om vänskap och råd beskriver ett faktiskt beteende i relationen mellan partierna, men det finns klara svagheter med dessa mått. För de flesta

politiker finns det partier som ligger nära det egna partiet och samarbete och vänskapsrelationer med företrädare för dessa partier är inte nödvändigvis ett mått på hur relationerna ser ut till andra partier i allmänhet.

I KOLFU 2012 ställdes också frågor där politikerna uppmanades göra en egen bedömning av hur relationen mellan partierna respektive mellan majoriteten och oppositionen ser ut i kommunen. En övergripande fråga löd: ”Kännetecknas det politiska arbetet i huvudsak av samförstånd eller i huvudsak av partipolitiska konflikter i din kommun”. Politikerna svar redovisas här på en skala från 0 ”i huvudsak av samförstånd” till 100 ”i huvudsak av partipolitiska konflikter”. Medelvärdet bland Sveriges kommunpolitiker på denna fråga var 44. Skillnaden mellan kommunen med lägst och högst grad av politisk konflikt är mycket stor (72 skalsteg mellan Landskronas 83 och Tibros 11).

I just denna fråga kan vi jämföra med situationen i landstingen, där medelvärdet bland landstingspolitikerna var 53, det vill säga politikerna upplever att graden av samförstånd i kommunerna är någon lägre än i landstingen. I dessa resultat finns också en stor skillnad mellan majoritetspolitiker (37 i kommunen och 45 i landstingen) och oppositionspolitiker (52 i kommunen och 62 i landstinget), vilket indikerar att konflikterna upplevs som betydligt mindre av dem som har makten.

I anslutning till frågan om det allmänna konfliktbeteendet i kommunen svarade kommunpolitikerna även på hur de partipolitiska konflikterna ser ut i den nämnd/de nämnder där de har uppdrag. På denna fråga var medelvärdet på samma svarsskala 30, det vill säga konfliknivån i den egna nämnden upplevs som klart lägre än i kommunen som helhet.

I KOLFU 2012 tillfrågades politikerna även om hur de ställde sig till påståendet att ”Relationen mellan majoritet och opposition i min kommun är god”. Denna fråga relaterar således till politikernas upplevelse av relationen mellan de parlamentariska parterna, även om det inte är helt tydligt att frågan handlar om politiska konflikter. Man skulle kunna tänka sig situationer där konflikterna är stora men relationen ändå upplevs som god. Politikerna svarade på frågan på en skala från 0 (Helt felaktigt påstående) till 100 (Helt korrekt påstående). Det genomsnittliga måttet på relationen mellan majoritet och opposition i Sveriges kommuner är enligt detta mått 53. Även i denna fråga finns en klar skillnad mellan majoritetspolitiker (59) och oppositionspolitiker (46), det vill säga majoritetspolitikerna är mer nöjda med relationen än oppositionspolitikerna. Den kommun där relationen upplevs som bäst mellan majoritet och opposition är Tibro (88 på en skala från 0 till 100). Tibro var också den kommun i Sverige där politikerna upplevde att det politiska arbetet i högst grad

präglades av partipolitisk konsensus. Tibro styrs under den undersökta perioden av en borgerlig koalition och en folkpartist är ordförande i kommunstyrelsen. Efter Tibro upplevs relationen som bäst i Bräcke kommun, där Socialdemokraterna styr med egen majoritet, och i Fagersta där Vänsterpartiet styr med egen majoritet (båda kommunerna har värdet 83). Kommunerna där relationen mellan majoritet och opposition upplevs som sämst är Sundsvall (11) följt av Landskrona (15) och Ljusdal (17). Samma tre kommuner låg också på topplistan för kommuner med högst grad av upplevd partipolitisk konflikt. Sundsvall styrdes under perioden av en borgerlig minoritet med Sverigedemokraterna som vågmästare, där SD under mandatperioden stödde oppositionens budget.

Hur ser då sambanden ut mellan de olika måtten på konfliktbeteende i kommunerna? Resultat kring detta redovisas i tabell 6. I tabellen redovisas även sambanden mellan beteendemåtten och de mått vi tidigare redovisat för intressemotsättning och åsiktsskillnad.

När det gäller samband mellan olika mått på konfliktbeteende kan vi i tabell 6 utläsa att det finns ett signifikant positivt samband mellan vänskapsband och utbyte av råd mellan partierna, men detta samband är inte ett särskilt starkt (+0,26, Pearsons r). Det finns dock inga samband mellan dessa mått på politikernas personliga relationer och frågorna om hur politikerna upplever relationen mellan majoritet och opposition respektive mellan partierna generellt. Uppenbarligen knyts vänskapsband över partigränserna oberoende av det allmänna politiska klimatet i kommunen.

Det finns däremot ett mycket starkt samband mellan hur politikerna upplever relationen mellan majoritet och opposition å den ena sidan och graden av partipolitisk konflikt å den andra (-0,88). Det är därmed uppenbart att dessa båda upplevelsemått i hög grad mäter samma sak, det vill säga politikerna gör ingen stor distinktion mellan partipolitiskt konfliktbeteende generellt och konfliktbeteende mellan majoritet och opposition specifikt. Det finns också ett starkt samband mellan partikonflikter i kommunen allmänt och i nämnderna specifikt (+0,68), vilket indikerar att det allmänna politiska klimatet avspeglas i nämndarbetet. Även om en försvarlig del av konfliktnivån i nämnderna måste ändå hänföras till andra faktorer.

Tack vare att frågan om partipolitiskt konfliktbeteende ställdes i KOLFU både 2008 och 2012 kan vi göra jämförelser över tid. Resultaten visar att sambandet mellan konfliktnivån i kommunerna 2008 och 2012 är +0,39, vilket tyder på att graden av konflikt kan variera mellan mandatperioder, men att det finns en betydande grad av stabilitet.

Tabell 6. Samband mellan mått på politisk konflikt i kommunerna (Pearsons r)

	A	B	C	D	E	F
Konfliktbeteende						
A. Nära vänner i andra partier	–					
B. Rådgör med politiker i andra partier	,26***	–				
C. Relationen mellan majoritet och opposition	+,05	–,08	–			
D. Partikonflikter i kommunen 2012	–,09	+,07	–,88***	–		
E. Partikonflikter i nämnden 2012	–,08	+,01	–,54***	+,68***	–	
F. Partikonflikter i kommunen 2008	–,02	+,13*	–,47***	+,55***	+,39***	–
Åsiktskillnader						
Upplevd åsiktsskillnad majoritet-opposition	–,21***	+,01	,52***	+,54***	+,46***	+,39***
Åsiktskonflikt mellan majoritet-opposition (genomsnittlig differens i åtta frågor)	–,04	–,13*	,14*	,12*	–,18**	,21***
Åsiktskonflikt mellan partier i fullmäktige (genomsnittlig avvikelse i åtta frågor)	,24***	+,00	–,12*	+,20***	,21***	,22***
Materiella konflikter, kommunstorlek, situation i fullmäktige 2012						
Gini-koefficienten	–,06	–,02	–,11	+,24***	+,22***	+,21***
Centrum-periferi-konflikt	+,19**	+,13*	–,01	–,10	,21***	–,14*
Andel invandrare	–,11	–,05	–,05	+,17**	–,14*	+,18**
Befolkning (log)	–,18**	–,11	–,08	,23**	,18**	+,21***
Andelen socialister (s+v) i fullmäktige	–,02	–,06	+,07	–,13*	–,17**	–,12*
Partikoncentration (HHI)	–,04	,13*	,14*	–,17**	–,18**	–,21**

Kommentar: Källorna är KOLFU 2008, KOLFU 2012 och SCB.

Måtten på materiella intressemotsättningar och den parlamentariska situationen i fullmäktige har i vissa fall samband med konfliktbeteendet i kommunpolitiken. Både vänskapsrelationerna och utbytet av råd över partigränserna är mer frekventa där konflikten centrum-periferi är högre, det vill säga fler umgås över partigränserna i glesbygdskommuner.

Den upplevda relationen mellan majoritet och opposition har inget samband med de materiella intressemotsättningarna i kommunen, medan de upplevda partikonflikterna är större i ojämlika kommuner med hög etnisk heterogenitet. Hög partikoncentration i fullmäktige samvarierar med mått på lägre konfliktbeteende överlag, men sambanden är inte starka.

11.5. Hur förhåller sig konfliktdimensionerna till varandra?

En slutsats av detta kapitel är att måtten på politisk konflikt är många och de samvarierar ibland och ibland inte. De samvarierar dessutom med en rad andra faktorer. Frågan om hur konfliktdimensionerna förhåller sig till varandra kan inte besvaras utan en serie multivariata analyser. I detta avsnitt använder vi oss därför av multipel regressionsanalys med tre variabler som mäter graden av intressemotsättning i lokalsamhället (inkomstojämlikhet, centrum-periferikonflikt samt etnisk heterogenitet), två variabler som mäter åsiktskonflikt i kommunpolitiken (åsiktskonflikt 1, ett index över åsiktskillnaderna mellan partierna i åtta sakfrågor, samt åsiktskonflikt 2, den upplevda skillnaden mellan majoritetens och oppositionens politik) samt ett mått på konfliktbeteende (upplevd grad av partipolitisk konflikt i kommunens politiska arbete).

För att dra säkrare slutsatser i analysen använder vi även ett antal kontrollvariabler. Den första gruppen kontrollvariabler rör strukturella egenskaper hos kommunen. Här ingår kommunstorlek, som tidigare studier visat har stor betydelse för konflikter (Karlsson, 2013). Här ingår även indikatorer på ekonomisk stress. Tidigare forskning har betonat kopplingen mellan positiv ekonomisk utveckling och politiskt samarbete (se till exempel Axelrod, 1987; Putnam, 1996; Ostrom, 1990). Tidigare studier har även indikerat att ekonomisk stress kan påverka de politiska konflikterna (Lantto, 2005). Wörlund (1999) framhåller att ekonomiska svårigheter öppnar upp för intåget av lokala partier på den kommunalpolitiska arenan, vilket i sin tur kan minska samförståndsandan inom politiken. Politiskt samarbete är också något som visat sig vara karakteristiskt för framgångsrika kommuner (Siverbo *et al.* 2005). I en studie där kommuner med god ekonomisk situation jämfördes med kommuner med ansträngd ekonomi visade resultaten på att det politiska samarbetet var starkare i de ekonomiskt stabila kommunerna (Brorström & Siverbo, 2002). I vår analys är tillväxt och soliditet indikatorer på ekonomisk stress, och vi förväntar oss att låg grad av stress – hög tillväxt och god soliditet – minskar de politiska konflikterna.

Den andra gruppen av kontrollvariabler rör de partipolitiska förhållandena i fullmäktige. Vi har tidigare diskuterat möjligheten av att intressemotsättningarna i samhället transformeras till parlamentet via valet och skillnader i partiernas representation. Eftersom de intressemotsättningar som står i fokus rör klass, centrum–periferi och etnicitet är det storleken på partier som tydligt tar ställning i dessa konflikter som inkluderas:

Vänsterpartiet, Centerpartiet och Sverigedemokraterna. Även gruppen övriga partiers väljarandel lyfts in som variabel, eftersom lokala partier kan vara ett tecken på att det traditionella partisystemet inte lyckas spegla alla konfliktdimensioner som finns i kommunen. I modellen ingår även ett mått på graden av partikoncentration i fullmäktige (HHI), där en hög grad av koncentration (få stora partier snarare än många små) skulle kunna antas dämpa konflikterna. Även majoritetens formation kan hypotetiskt påverka graden av konflikt, och vi inkluderar därför en oberoende variabel som mäter majoritetens andel av fullmäktige (där en större majoritet kan antas leda till lägre grad av konflikt) samt om den styrande majoriteten är en blocköverskridande koalition (något som också kan förväntas leda till en lägre grad av konflikt).

Regressionsanalysen, som presenteras i tabell 7, genomförs i fyra modeller: I modell 1 är den beroende variabeln åsiktsskillnad mätt som index; i modell 2 är den beroende variabeln åsiktskillnad mätt som upplevt politiskt avstånd mellan majoritet och opposition; i modell 3 och 4 är den beroende variabeln upplevt partipolitiskt konfliktbeteende. Modell 4 skiljer sig från modell 3 genom att måtten på åsiktsskillnad här finns med som oberoende variabler.

Resultaten i tabell 7, modellerna 1 och 2, visar att det inte finns några signifikanta effekter av intressemotsättningar i lokalsamhället på åsiktsskillnader i fullmäktige när vi kontrollerar för relevanta faktorer. Detta resultat gäller oavsett om vi använder det faktiska eller uppskattade måttet för åsiktsskillnad som beroende variabel. Det är istället kommunstorlek och, för den faktiska åsiktskillnaderna mellan partier, graden av partikoncentration i fullmäktige som är de viktigaste förklaringsfaktorerna. Resultatet är ett avbräck för det scenario vi skisserade inledningsvis, där intressemotsättningar förväntades ha en motsvarighet i sakliga politiska motsättningar i fullmäktige.

Om vi istället övergår till modellerna 3 och 4 där upplevt politiskt konfliktbeteende är den beroende variabeln är bilden en annan. Här har indikatorerna för både inkomstojämlikhet och centrum-periferi signifikanta positiva effekter. Dessa resultat ligger i linje med att intressemotsättningar i lokalsamhället påverkar konfliktnivån i parlamentet. Den positiva effekten av etnisk heterogenitet är däremot inte statistiskt signifikant. Vare sig andelen invandrare eller Sverigedemokraternas väljarandel har något samband med åsiktsskillnad och konfliktbeteende i kommunen.

Har då åsiktskillnader mellan de politiska aktörerna i kommunen någon effekt på partiernas konfliktbeteende? Ja och nej. Indikatorn som bygger på faktiska åsiktskillnader mellan partierna mätt som ett index byggt på partirepresentanternas åsikter i åtta sakfrågor har en positiv men

Tabell 7. Vad förklarar politisk konflikt i Sveriges kommuner? Multipel OLS-regression (b-värden)

BEROENDE VARIABEL:	MODELL 1 Åsiktsskillnad 1	MODELL 2 Åsiktsskillnad 2	MODELL 3 Partipolitisk konfliktbeteende	MODELL 4
Inkomstojämlikhet	−2,58	−14,96	+89,60***	+101,37***
Centrum–periferi	−0,01	+0,01	+0,17*	+0,16**
Etnisk heterogenitet	−0,02	+0,13	+0,18	+0,09
Befolkning 2012 (log)	+1,92****	+9,59****	+6,50**	−1,13
Tillväxt	+0,00	+0,10	+0,10	+0,02
Soliditet	−0,01	−0,04	−0,13****	−0,10**
Centerpartiets väljarandel	−0,03*	−0,13	−0,16	−0,06
Sverigedemokraternas väljarandel	+0,06	−0,26	−0,13	+0,05
Vänsterpartiets väljarandel	−0,01	−0,03	+0,03	+0,05
Lokala partiers väljarandel	−0,01	+0,16*	+0,43***	+0,31***
Partikoncentration (HHI)	−0,75***	+10,77	−7,82	−13,41
Blocköverskridande majoritet	−0,18	−0,37	+2,39	+2,72
Majoritetens storlek	−0,01	−0,09	−0,39****	−0,32***
Åsiktskonflikt 1 (Upplevd åsiktskonflikt mellan majoritet och opposition)				+0,74****
Åsiktskonflikt 2 (Index över åsiktskillnader mellan partier i åtta frågor)				+0,31
Konstant	17,38****	21,34*	2,60	−18,43
Justerat R^2	0,29	0,20	0,16	0,37

Kommentar: Källa är KOLFU 2012 och SCB. P-värden: * <.10, **<.05, ***<.01, ****<.001.

inte signifikant effekt. Effekten av åsiktskonflikt mätt som upplevt politiskt avstånd mellan majoriteten och oppositionen är däremot signifikant och mycket starkt positiv. Denna variabel bidrar ensamt till modellen med 21 procent förklarad varians. En förklaring till denna variabels starka effekt ligger förstås i att måttet på åsiktskonflikt precis som den beroende variabeln bygger på politikernas upplevelse av situationen i sin kommun. Slutsatsen vi drar av dessa resultat är att det tycks som att åsiktsskillnader mellan politikens huvudmotståndare påverkar graden av konfliktbeteende, men det är inte skillnaderna i de sakfrågor som vi lyft fram som är avgörande utan andra aspekter. Vilka aspekter politikerna väger in i sina upplevelser kan vi inte svara på här.

I jämförelse med vad som är fallet för åsiktskillnader tycks konfliktbeteende i lägre grad förklaras av kommunstorlek när vi kontrollerar

för relevanta variabler. I modell 4, där åsiktskillnader introduceras som oberoende variabler, är effekten av kommunstolek inte signifikant.

Andra intressanta resultat i modell 4 är att konfliktbeteendet är svagare i kommuner med hög soliditet vilket ligger i linje med förväntningen att ekonomisk stress ökar konfliktnivån. Vi ser även en positiv effekt som relaterar till majoritetens relativa storlek. Ju större andel av fullmäktige som majoriteten har, desto mer dämpas konflikterna. Och ju lägre andel majoriteten har desto mer ökar konflikter, och konflikterna är som högst i kommuner som styrs av en minoritet. Närvaro av lokala partier i fullmäktige tycks också öka konfliktbeteendet mellan partierna något.

11.6 Slutsatser

I kapitlets inledning gjorde vi en distinktion mellan tre former av politisk konflikt: intressemotsättningar, åsiktskillnader och konfliktbeteende. Vårt antagande var att dessa konfliktformer skulle förhålla sig till varandra på det sätt som illustrerades av konflikttriangeln i figur 1: Intressemotsättningarna i samhället borde påverka åsiktssammansättningen i parlamentet, och ju större åsiktsskillnader det finns desto starkare borde partiernas konfliktbeteende i det politiska arbetet vara. Man kan också tänka sig att intressemotsättningarna i samhället har en direkt effekt på partiernas konfliktbeteende.

En slutsats från våra analyser av politiska konflikter i svenska kommuner pekar på att två led i detta resonemang tycks ha fog för sig: intressemotsättningar i lokalsamhället påverkar partiernas konfliktbeteende, och det gör också graden av åsiktsskillnader mellan partierna (åtminstone mätt som upplevd politisk skillnad mellan kommunens styrande majoritet och opposition). Men vi har inte funnit något belägg för att intressemotsättningar i lokalsamhället påverkar åsiktsskillnaderna i fullmäktige, vilket gör att en av de tre pilarna i figur 1:s konflikttriangel faller bort.

Hur ska man då tolka det faktum att intressemotsättningar och åsiktsskillnader inte tycks ha något samband? En första reservation är givetvis att validiteten i våra indikatorer inte är så god som man kunde önska. Framtida forskning får utvisa om förfinade mått på de tre konfliktformerna ändrar den bild som vi sett här. Men givet de resultat som kapitlet producerat kan man spekulera i om intressemotsättningarna i lokalsamhället påverkar den politiska andan i kommunerna via andra kanaler än partiernas positioneringar i sakfrågor. Fortsatt forskning får visa om det till exempel finns kulturella skillnader mellan kommuner med olika grad

av intressemotsättningar som påverkar politikernas relation till varandra, eller om det kanske är utomparlamentariska aktiviteter som kanaliserar motsättningarna.

Den andra och kanske viktigaste slutsatsen är hur stor åtskillnad det trots allt finns mellan de olika formerna av konflikt. Även om vi har identifierat rimliga samband mellan intressemotsättningar, åsiktskillnader och konfliktbeteende är konfliktformerna i stor utsträckning skilda fenomen som förklaras av olika faktorer. Den som vill studera politiska konflikter bör alltså inte förutsätta att de tre konfliktformerna är olika sidor av samma sak utan snarare fenomen som man gör klokt i att hålla isär.